

DOI: 10.15276/EJ.01.2026.7
DOI: 10.5281/zenodo.19646011
UDC: 330.14:339.1:303.7 (477)
JEL: L11, L16, L51, L66

ДІАГНОСТИКА ВАЛОВОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ СИСТЕМ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ РИНКІВ У КООРДИНАТАХ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ

DIAGNOSTICS OF GROSS VALUE ADDED OF AGRO-FOOD MARKET SYSTEMS IN THE COORDINATES OF RESILIENCE

Oksana V. Nikishyna, Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher
State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine", Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7172-3551
Email: Nikishina@nas.gov.ua

Natalia I. Nosova
State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine", Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0008-4830-0009
Email: sovanatali22@ukr.net

Received 08.12.2025

Нікішина О.В., Носова Н.І. Діагностика валової доданої вартості систем агропродовольчих ринків у координатах резильєнтності. Науково-методична стаття.

У статті обґрунтовано науковий підхід до формування й управління складовими валової доданої вартості (ВДВ) у системах суміжних агропродовольчих ринків з урахуванням національних інтересів. Розроблено методичні положення інтегрованої діагностики ВДВ, що поєднали три групи індикаторів для оцінювання динаміки й структури ВДВ у системах ринків, а також ефективності їх функціонування. Використовуючи множину індикаторів, проведено діагностування динаміки агропродовольчих ринків України і встановлено траєкторію їх розвитку в воєнний час, як аналітичне підґрунтя для стратегій резильєнтності. Обґрунтовано три групи цільових заходів підвищення резильєнтності ринкових систем, орієнтованих на стимулювання продукування ВДВ на ринках кінцевих товарів із використанням вітчизняної сировини, збалансоване імпортозаміщення та розбудову локальних систем ринків.

Ключові слова: агропродовольчі ринки, резильєнтність, валова додана вартість, діагностика, індикатори, динаміка, структурні зміни, внутрішні і зовнішні товаропотоки

Nikishyna O.V., Nosova N.I. Diagnostics of Gross Value Added of Agro-Food Market Systems in the Coordinates of Resilience. Scientific and methodical article.

The article substantiates a scientific approach to the formation and management of components of gross value added (GVA) in systems of adjacent agro-food markets taking into account national interests. Methodical provisions of integrated GVA diagnostics have been developed, combining three groups of indicators for assessing the dynamics and structure of GVA in market systems, as well as the efficiency of their functioning. Using a set of indicators, a diagnosis of the dynamics of agri-food markets of Ukraine was carried out and the trajectory of their development in wartime was established as an analytical basis for resilience strategies. Three groups of targeted measures to increase the resilience of market systems were substantiated, focused on stimulating the production of GVA in the markets of final goods using domestic raw materials, balanced import substitution and reconstruction of local market systems.

Keywords: agri-food markets, resilience, gross value added, diagnostics, indicators, dynamics, structural changes, internal and external trade flows

В умовах полікризи, що характеризується множинністю загроз (безпекових, соціальних, економічних, кліматичних тощо), їх взаємозв'язком і переплетенням, системи товарних ринків трансформуються, змінюючи свої параметри, потокові процеси, структуру та стратегічні цільові орієнтири. Відбувається поступовий перехід від моделі глобалізації, що базується на максимальній ефективності та мінімальних витратах, до більш регіональної фрагментації з акцентом на забезпечення національно укоріненого виробництва та розбудову резильєнтної національної економіки. Відповідно, адаптивно змінюються цільові орієнтири та стратегія розвитку систем агропродовольчих ринків (далі – АПР) з ефективності (Efficiency) на загрозостійкість (Resilience). Сьогодні концепція резильєнтності стає методологічною основою визначення інституційних заходів і інструментів розбудови резильєнтної економіки України та її товарних ринків [1]. Це обумовлює необхідність розробки нової методології діагностики потенціалу та вразливостей резильєнтності систем АПР України, як наукового підґрунтя для антикризової державної політики та комплексу попереджувальних заходів в умовах різних загроз.

На нашу думку, ядром діагностичної системи може стати показник валової доданої вартості (далі – ВДВ), який має значний аналітичний потенціал для комплексного оцінювання різних аспектів резильєнтності АПР в умовах полікризи. Інтегрована діагностика динаміки та структури ВДВ різних

секторів і товарних ринків дає змогу оцінити резильєнтність економічної системи на різних рівнях, виявляючи проблемні та провідні сектори (полюси зростання), ступінь диверсифікації, рівень екзогенної залежності ринків різних типів (внутрішньо- й експортоспрямованих, імпортозалежних) та їх потенціал резильєнтності, ресурси для його реалізації. Це дозволить сформулювати комплексну оцінку здатності систем АПР та національної економіки в цілому до адаптації, їх можливостей швидко перерозподіляти ресурси й змінювати структуру виробництва, а також моделювати реакцію АПР на загрози, здійснювати прогнозування резильєнтності, що є важливою складовою державної політики в умовах полікризи.

Дослідження, що пропонується, пов'язано зі стратегічними документами України в сфері економічної безпеки. Методична реформа, яка розпочалася в 2025 р. і продовжується в 2026 р., змістила фокус уваги з інтегрального оцінювання безпеки на постійний моніторинг економічної стійкості. Серед запропонованих індикаторів для діагностики виробничої безпеки лише два пов'язані з показником ВДВ: частка доданої вартості (за витратами виробництва) підприємств, які належать, відповідно, до високо- і середньотехнологічного секторів переробної промисловості, у загальній доданій вартості [2]. Відтак, аналітичний потенціал ВДВ є недостатньо використаним для моніторингу економічної стійкості, що обумовлює необхідність нових методичних розробок у ринковому вимірі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Концептуальні, методичні та науково-прикладні питання формування й перерозподілу доданої вартості в системах мікро-, мезо- та макrorівнів знаходилися в полі дискусії іноземних та вітчизняних науковців на різних етапах розвитку економічної теорії. Серед іноземних учених необхідно виокремити дослідження П.А. Семюельсона, В.Д. Нордгауза, К. Маконела, С. Брю, К. Маркса, А. Дарлінга, М. Таббз, Ж.Б. Сейна, Дж.Б. Кларка та ін. Дослідженню теоретичних і прикладних питань доданої вартості присвячені праці вітчизняних учених Б.В. Буркинського [3], О.М. Бородіної [4], В.Ф. Горячука [5], А.А. Гриценка [6], О.В. Коваленка [7], І.А. Кравчука [8], В.М. Лисюка [3], Т.В. Мірзоевої [9], О.М. Нечипоренко, В.В. Россоха [10], Т. Осташко [11] та ін.

Так, теоретичні підходи до інтерпретації іманентної сутності доданої вартості та її елементів ґрунтовно розкрито в праці Т.В. Мірзоевої та М.О. Степасюка; автори наголошують, що ВДВ набула статусу одного з головних індикаторів ефективності виробництва в ринкових умовах, на основі якого генерується ВВП держави [9]. В.Ф. Горячук та Ю.А. Назаренко обґрунтували доцільність використання ВДВ для оцінювання продуктивності діяльності підприємств і довели, що цей показник має вищу аналітичну цінність порівняно з традиційними індикаторами (випуск, прибуток) та забезпечує «єдину концептуальну основу для оцінки результатів економічної діяльності» на різних рівнях [5]. В.В. Россоха та О.М. Нечипоренко дослідили концепцію ланцюга створення доданої вартості в аграрному секторі, різні підходи (маркетинговий, ціноутворювальний, просторовоорієнтований) до формування й відтворення ланцюгів вартості з акцентом на підвищення цінності товару й зменшення витрат [10].

Існуючі дослідження переконливо доводять, що ВДВ є одним із головних індикаторів ефективності соціоекономічних систем різних рівнів і джерелом зростання конкурентоспроможності товарів [5, 7, 9]. Водночас можливості використання ВДВ для діагностики резильєнтності цих систем наразі ще не повністю досліджено. У цій площині з'явилися нові розробки в воєнний час, що зумовлено появою різноманітних загроз і шоків та необхідністю формування системи попереджувальних заходів. Так, А.А. Гриценко запропонував концепцію «національно укоріненого виробництва», що вимірюється ступенем використання вітчизняних ресурсів для підтримки життєдіяльності суспільства. На його думку, «мірою національної укоріненості може бути частка доданої вартості національного походження, створеної на основі використання вітчизняних ресурсів, у загальній вартості споживання кінцевих продуктів» [6]. Тобто, ВДВ (її частина) може стати мірилом резильєнтності соціоекономічної системи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Водночас потребує додаткових досліджень концептуальне й методичне забезпечення формування й перерозподілу ВДВ у системах вертикально суміжних ринків з урахуванням національних інтересів, аналітичне забезпечення стратегій резильєнтного розвитку систем АПР в умовах полікризи.

Метою статті є обґрунтування процесу формування складових (внутрішньоствореної та імпоротної) ВДВ у системах суміжних агропродовольчих ринків як концептуальної основи для діагностики ринкової резильєнтності; множини пов'язаних індикаторів для діагностики динаміки й структури ВДВ, ефективності функціонування ринків, а також їх оцінювання на прикладі аграрних і продовольчих ринків України для ідентифікації їх адаптаційних тенденцій у воєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження

Застосування показника доданої вартості для оцінювання рівня національної укоріненості економічної системи [6] визначає площину його використання для діагностики резильєнтності систем АПР. Водночас показник ВДВ є неоднорідним за своїми компонентами, які можуть містити складові національного та імпортного походження, тобто використану у виробництві на різних ланках технологічного ланцюга імпортовану сировину. Її вартість зменшує в кінцевому підсумку ринкову ВДВ.

Системи АПР у процесі адаптації змінюють напрям руху й обсяги потокових процесів, визначаючи траєкторію розвитку певної системи ринків в умовах загроз. Разом із товаропотоками змінюється рух і

адаптивний процес формування ВДВ на різних суміжних ринках із використанням вітчизняної й імпортованої сировини. Відбувається складне переплетення внутрішньоствореної та імпортової складових ВДВ на різних етапах технологічного ланцюга, співвідношення між якими впливає на рівень національної укоріненості або резильєнтності систем ринків. Процес формування ВДВ у площині взаємодії внутрішніх і зовнішніх товаропотоків суміжних ринків системи наведено на рис. 1.

У релевантній системі АПР, що включила три суміжні ринки (сировини, товарів первинної та глибокої переробки сировини), відбувається рух товаропотоків 4 типів (див. рис. 1). Міжринковий рух внутрішніх товаропотоків у процесі виробництва та використання вітчизняної сировини формує кінцевий продукт з найвищою доданою вартістю національного походження (ВДВ вн.3) та ресурсною укоріненістю ринків. Якщо у процесі виробництва товарів первинної або глибокої переробки використовується імпортована сировина, показник ринкової ВДВ включає як національну, так і імпортовану складову (ВДВ вн.2/імп.1; ВДВ вн.3/імп.2), при цьому рівень ресурсної укоріненості системи зменшується. Слід відзначити, що імпорт товарів первинної (наприклад, борошно) та глибокої переробки (макаронні вироби) може містити частину національної доданої вартості (ВДВ вн.1, ВДВ вн.2), якщо ці продукти були зроблені з вітчизняної експортованої сировини (наприклад, зерна або борошна). Імпорт товарів кінцевого споживання з високою доданою вартістю без залучення в національне виробництво не продукує ВДВ у системі ринків, відтак, зменшує рівень національної укоріненості економіки та її товарних ринків.

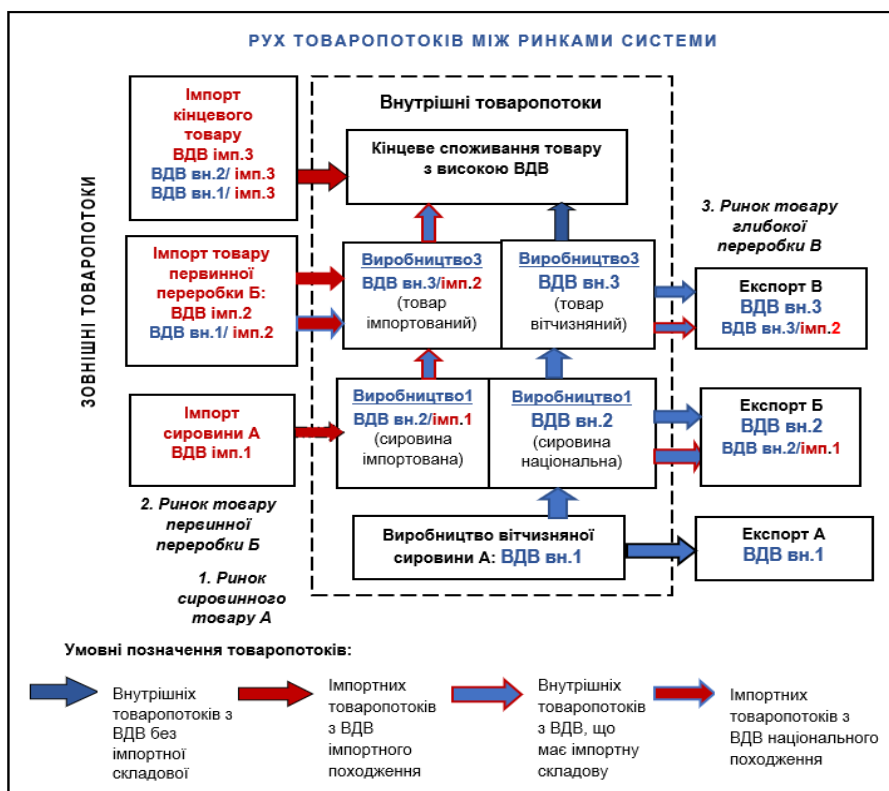

Рисунок 1. Процес формування валової доданої вартості у системі суміжних агропродовольчих ринків

Джерело: власна розробка авторів

Україна має значний природно-ресурсний потенціал (5 % світових мінеральних ресурсів), достатній потенціальний рівень ресурсної укоріненості. Для його впровадження необхідна розгалужена система національних ланцюгів переробки сировини в кінцевий продукт з високою доданою вартістю. Серед трьох ланок ринкового ланцюга «сировина – переробка – кінцевий товар» найслабшою є переробка. Відродження цієї ланки потребує впровадження цільових механізмів забезпечення стійкості економічного розвитку [4].

Наведений на рис. 1 динамічний процес формування складових (внутрішньоствореної та імпортової) ВДВ у площині руху внутрішніх і зовнішніх товаропотоків суміжних ринків дозволяє визначити потенціал і вразливості загрозостійкості системи, спрямувати адаптивні заходи цільового впливу на стимулювання продукування ВДВ національного походження за максимального використання вітчизняних ресурсів і мінімізації імпортової сировини (за умови наявності в державі необхідного сировинного потенціалу). Запропонований підхід до дослідження процесу формування ВДВ у взаємодіях між суміжними ринками системи із виокремленням внутрішньоствореної та імпортової компонент і їх можливих комбінацій (див. рис. 1) може застосовуватися для ідентифікації проблемних місць у системі, скорочення непродуктивних втрат ВДВ і збільшення резильєнтності агропродовольчих ринків.

У цьому контексті важливим є оцінювання імпортової компоненти в виробництві та споживанні товарів на основі таблиці «витрати-випуск». У мирний час імпортомісткість національних виробництв у цілому по економіці складала 20,2% (2021 р.), зокрема, в аграрному секторі – 6,3%, харчовій промисловості – 40,3% (+25,6% порівняно з 2015), хімічній – 74%. У 2021 р. частка імпорту для промислового споживання в аграрних і продовольчих ринках досягала 43,6% і 14,2 %, для кінцевого споживання – 51,7% і 87,3% відповідно. У хімічній промисловості індикатор склав 89% і 11,1% відповідно [12]. За 2015-2021 рр. для ринків агропромислової системи напрям змін структури використання імпорту був однаковим: нарощування частки імпорту для кінцевого споживання за рахунок зменшення його частки для промислового споживання. Наслідком таких змін є непродуктивні втрати доданої вартості в ринковій системі та посилення безпекових загроз [12].

Враховуючи можливості інформаційного поля досліджень в умовах війни, сформовано множину індикаторів для діагностики динаміки й структури ВДВ у системах агропродовольчих ринків (табл. 1). Вона поєднала три підгрупи індикаторів, що різнобічно характеризують динаміку ВДВ як окремих ринків, так і системи суміжних ринків у цілому, ринкову, компоненту й просторову структуру доданої вартості, а також деякі аспекти ефективності функціонування агропродовольчих систем і їх складових ринків. Вагомою складовою діагностики є порівняння рівнів індикаторів у воєнний період із їх величинами в мирний (дошоковий) період, співставлення темпів росту / зниження показників між різними ринками, а також порівняння динаміки змін систем АПР із системами більш високого рівня, зокрема, національною економічною системою, для ідентифікації особливостей і траєкторії розвитку агропродовольчих ринків в умовах загроз.

Таблиця 1. Множина індикаторів для діагностики динаміки й структури валової доданої вартості в системах агропродовольчих ринків

Групи індикаторів та їх цільове призначення		
1. Динаміка валової доданої вартості в системах ринків	2. Ринкова, компонента та просторова структура валової доданої вартості, її зміни	3. Ефективність функціонування ринків системи
1.1. Індекс ринкової ВДВ, % 1.2. Індекс ВДВ системи ринків, % 1.3. Частка валової доданої вартості в випуску продукції (послуг), % 1.4. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і випуску продукції	2.1. Ринкова структура ВДВ системи АПР, % 2.2. Частка заробітної плати в ВДВ (ринковій або системній), % 2.3. Частка амортизації в ВДВ, % 2.4. Частка прибутку в ВДВ, % 2.5. Частка податків у ВДВ, % 2.6. Просторова структура ВДВ у ринковому вимірі, %	3.1. Відтворювальна рентабельність товарів (послуг), % 3.2. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і витрат на виробництво товарів (послуг) 3.3. Коефіцієнт використання необоротних активів (фондовіддача) 3.4. Коефіцієнт використання оборотних активів
Ринкова ВДВ відображає внесок кожного ринку (релевантного й суміжних) в продукування ВДВ системи. Група індикаторів призначена для встановлення вектору й обсягу змін ВДВ окремих ринків і системи в цілому, порівняння темпів росту/зниження ВДВ і випуску продукції, порівняння динаміки ВДВ агропродовольчих систем і економіки в цілому.	Ринкова структура ВДВ відображає частку доданої вартості суміжних і релевантного ринків у загальній ВДВ системи АПР у динаміці. Компонентна структура ВДВ оцінює ступінь реалізації економічних інтересів різних суб'єктів (держави, власників і працівників підприємств). Просторова структура ВДВ відображає спеціалізацію й потенціал регіонів у створенні ВДВ певних ринків.	Відтворювальна рентабельність визначає обсяг ВДВ, що припадає на 1 грн. витрат на виробництво товарів (послуг) у певному ринку або системі АПР. У всіх показників ефективності в якості результуючої компоненти виступає ВДВ. Міжринкове порівняння головних індикаторів ефективності дозволяє визначити особливості та траєкторію розвитку різних ринків в умовах загроз.

Джерело: складено авторами за матеріалами [7, 12-14]

Використовуючи офіційні дані Державної служби статистики України [15-17], розрахуємо головні показники динаміки валової доданої вартості у воєнний період на аграрних і продовольчих ринках системи для визначення адаптаційних тенденцій ринків різних типів (експорто- й внутрішньоорієнтованих). Результати проведених розрахунків узагальнено в таблиці 2.

У 2020-2020 рр. на аграрних ринках темпи зростання ВДВ (22,6% і 93,6%) перевищували темпи зростання випуску продукції (2,3% і 49,8% відповідно), про що свідчить динаміка коефіцієнту співвідношення індексів (див. табл. 2). Значне зростання ВДВ у 2021 р. обумовлено, передусім, збільшенням прибутку, що підтверджує зростаючий тренд рентабельності операційної діяльності агровиробників з 18,6% в 2020 р. до 40,3% в 2021 р. [18]. У 2022 р. обсяг ВДВ аграрних ринків зменшився на 55,5% і склав 8,64 млрд. дол.; у наступному році знижувальний тренд продовжився (-21,7%). Характерною особливістю динаміки є перевищення темпів зниження ВДВ над аналогічним показником для випуску продукції, що вказує на зростання матеріальних витрат у виробничій собівартості. Внаслідок

сукупних змін частка ВДВ у випуску аграрної продукції скоротилася з 51,42% в 2021 р. до 31,1% в 2023 р. на фоні зростання перенесеної вартості. У 2024 р. показник ВДВ зріс на 13,1%, в основному, за рахунок зростання прибутку (рентабельність збільшилася вдвічі, з 12% в 2023 до 23% в 2024 [18]), однак не досягнув рівня 2022 р. Випуск продукції практично не змінився (-0,5%), частка ВДВ у випуску агротоварів зросла на 4%.

Таблиця 2. Динаміка ВДВ (за витратами виробництва) у системі агропродовольчих ринків, млн. дол.*

Показники	Роки					
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1. Аграрні ринки						
1. Випуск продукції	24629	25197	37754	22724	21743	21637
2. Індекс випуску продукції, %	108,7	102,3	149,8	60,2	95,7	99,5
3. Валова додана вартість	8179	10027	19415	8644	6769	7655
4. Індекс ВДВ	107,2	122,6	193,6	44,5	78,3	113,1
5. Частка ВДВ у випуску продукції, %	33,21	39,79	51,42	38,04	31,13	35,38
6. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і випуску продукції, пункти	0,986	1,198	1,292	0,740	0,818	1,136
2. Продовольчі ринки						
1. Випуск продукції	24698	26843	29142	21999	24249	26566
2. Індекс випуску продукції, %	108,8	108,7	108,6	75,5	110,2	109,6
3. Валова додана вартість	5318	5859	7005	5073	5835	6142
4. Індекс ВДВ, %	116,4	110,2	119,6	72,4	115,0	105,3
5. Частка ВДВ у випуску продукції, %	21,53	21,83	24,04	23,06	24,06	23,12
6. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і випуску продукції, пункти	1,070	1,014	1,101	0,959	1,043	0,961
3. Агропродовольчі ринки, всього						
1. Випуск продукції	49328	52040	66896	44724	45992	48203
2. Індекс випуску продукції, %	108,8	105,5	128,5	66,9	102,8	104,8
3. Валова додана вартість	13498	15885	26420	13717	12604	13797
4. Індекс ВДВ, %	110,6	117,7	166,3	51,9	91,9	109,5
5. Частка ВДВ у випуску продукції, %	27,36	30,53	39,49	30,67	27,40	28,62
6. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і випуску продукції, пункти	1,017	1,116	1,294	0,777	0,893	1,044

Джерело: складено авторами за матеріалами [15-17]

За досліджуваний період варіативність ВДВ продовольчих ринків України була значно меншою порівняно з аграрними ринками (див. табл. 2). У мирний час показник стабільно зростає, при цьому темпи його зростання перевищували темпи збільшення випуску продукції, про що свідчить динаміка коефіцієнту співвідношення індексів. У 2022 р. обсяг ВДВ продовольчих ринків зменшився на 27,6 % і склав близько 7 млрд. дол. У 2023 р. позитивний тренд індикатора відновився (+15%), що свідчить про більш успішну адаптацію продовольчого ринку до викликів і загроз порівняно з аграрними ринками. При цьому частка ВДВ у випуску продовольчої продукції зросла до довоєнного рівня (24,1%). У 2024 р. темпи зростання доданої вартості сповільнилися (+5,3%) і були нижчими за аналогічний показник випуску товарів (+9,6%).

У цілому обсяг ВДВ агропродовольчих ринків у 2022 р. скоротився на 48,1%, у 2023 р. – на 8,1%, у 2024 р. він зріс на 9,5% і склав 13,8 млрд. дол. Частка ВДВ у випуску продукції знизилася з 39,5% в 2021 р. до 27,4% в 2023 р., у 2024 р. вона зросла до 28,6%. Темпи скорочення доданої вартості в 2022-2023 рр. перевищували темпи зниження/ приросту випуску продукції, про що свідчить динаміка коефіцієнту співвідношення індексів (див. табл. 2).

Використовуючи дані макроекономічної статистики, можна розрахувати структуру валової доданої вартості у секторальному вимірі (рис. 2). У 2021 р. порівняно з 2021 р. відбулося одномоментне падіння ВДВ секторів національної економіки, зокрема, аграрного – на 2,3%, переробного – на 2,7%, торговельного – на 1,3 %. Відмінною рисою структурних змін у 2023-2024 рр. стало зростання частки ВДВ переробної промисловості (з 7,6% в 2022 до 8,4% в 2024) на фоні падіння питомої ваги ВДВ сільського господарства (з 8,6% до 7,1% відповідно). Частка ВДВ харчової промисловості у мирний час досягала близько 3,2%. Враховуючи динаміку змін доданої вартості продовольчих ринків (див. табл. 2), очікуваним є падіння індикатора в перший воєнний рік і незначне зростання в наступні роки, особливо в 2023 р.

Динаміка головних індикаторів ефективності функціонування систем АПР у воєнний час наведена в таблиці 3. У 2022 р. витрати на виробництво аграрної продукції зменшилися на 16,5%, що пов'язано, передусім, зі скороченням обсягів її випуску; у 2023 р. вони збільшилися на 2,4%, у 2024 р. знизилася на 5,2%. У 2022-2023 рр. темпи зменшення ВДВ перевищували аналогічний показник для витрат, що знайшло відображення в коефіцієнті співвідношення їх індексів. Це засвідчує випереджаюче зростання матеріальних та інших перенесених витрат порівняно з доданою вартістю.

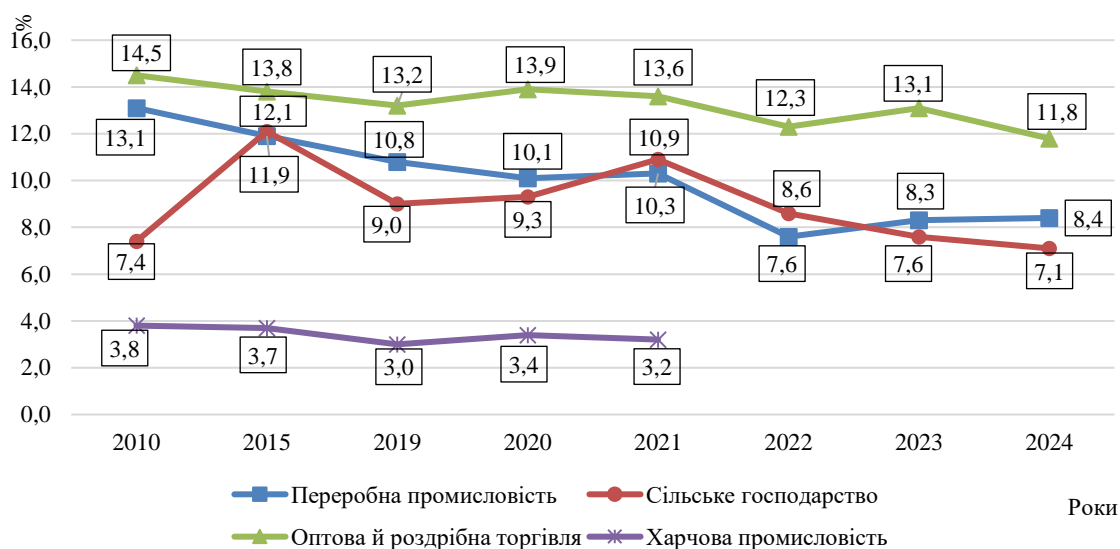

Рисунок 2. Питому вагу валової доданої вартості секторів економіки у ВВП України, %
Джерело: складено авторами за матеріалами [15, 16]

Таблиця 3. Динаміка головних індикаторів ефективності функціонування системи АПР

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Аграрні ринки						
1. Витрати на виробництво продукції, млн. дол.	19676	19001	22212	18542	18992	18010
2. Індекс витрат, %	111,1	96,6	116,9	83,5	102,4	94,8
3. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і витрат на виробництво, пункти	0,964	1,269	1,656	0,533	0,765	1,193
4. Відтворювальна рентабельність продукції, %	41,57	52,77	87,41	46,62	35,64	42,50
5. Рентабельність операційної діяльності, %	19,18	18,57	40,29	20,03	11,96	22,67
6. Коефіцієнт використання необоротних активів, пункти	0,543	0,645	1,134	0,600	0,492	0,538
7. Коефіцієнт використання оборотних активів, пункти	0,330	0,380	0,604	0,287	0,241	0,267
Продовольчі ринки						
1. Витрати на виробництво продукції, млн. дол.	19772	21438	24448	19107	20786	23065
2. Індекс витрат, %	108,3	108,4	114,0	78,2	108,8	111,0
3. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і витрат на виробництво, пункти	1,075	1,016	1,048	0,927	1,057	1,019
4. Відтворювальна рентабельність продукції, %	26,90	27,33	28,65	26,55	28,07	33,19
5. Рентабельність операційної діяльності, %	5,14	5,34	3,96	7,74	8,63	6,97
6. Коефіцієнт використання необоротних активів, пункти	0,709	0,741	0,819	0,712	0,841	1,061
7. Коефіцієнт використання оборотних активів, пункти	0,367	0,384	0,424	0,334	0,384	0,494
Агропродовольчі ринки, всього						
1. Витрати на виробництво продукції, млн. дол.	39449	40439	46660	37649	39778	41076
2. Індекс витрат, %	109,7	102,5	115,4	80,7	105,7	103,3
3. Коефіцієнт співвідношення індексів ВДВ і витрат на виробництво, пункти	1,008	1,148	1,441	0,643	0,870	0,890
4. Відтворювальна рентабельність продукції, %	34,22	39,28	56,62	36,44	31,68	37,27
5. Рентабельність операційної діяльності, %	12,16	11,95	22,13	13,89	10,29	14,82
6. Коефіцієнт використання необоротних активів, пункти	0,598	0,677	1,029	0,637	0,609	0,714
7. Коефіцієнт використання оборотних активів, пункти	0,344	0,382	0,543	0,303	0,291	0,347

Джерело: складено авторами за матеріалами [17, 18, 20]

Після значного зростання відтворювальної рентабельності аграрної продукції в 2021 р. (до 87,4%) відбулося її зниження до 46,6% в 2022 та до 35,6% в 2023, що супроводжувалося водночас і скороченням рентабельності операційної діяльності (з 20% до 12%). У 2024 р. показник відтворювальної рентабельності зріс на 7% за одночасного подвійного збільшення рентабельності операційної діяльності. У 2022-2023 рр. коефіцієнти необоротних і оборотних активів суб'єктів аграрних ринків мали знижувальний тренд, що є

свідченням зменшення ефективності використання активів для створення ВДВ. У 2024 р. спостерігалось незначне зростання цих коефіцієнтів.

У перший воєнний рік виробничі витрати суб'єктів продовольчих ринків знизилися на 21,8%, у другий і третій – зросли на 8,8% і 11%, що зумовлено збільшенням випуску продукції (+10,2% і +9,6% відповідно). У 2023 р. темп приросту ВДВ (+10,2%) перевищив аналогічний показник для витрат, що демонструє зростання новоствореної вартості вищими темпами порівняно з матеріальними витратами. У 2024 р. спостерігалось протилежне співвідношення. Загалом динаміка головних індикаторів продовольчих ринків свідчить про підвищення їх ефективності функціонування в 2023 р., зокрема, зростання рівня відтворювальної рентабельності майже до довоєнного рівня (28,1%), подвійне збільшення рентабельності операційної діяльності (до 8,6%), покращення використання активів ринкових суб'єктів (див. табл. 3). Порівняно з аграрними ринками, в другий воєнний рік продовольчі ринки виявили більшу адаптивність і загрозостійкість, проявом яких стало зростання ефективності ринкових суб'єктів. У 2024 р. продовжилося зростання відтворювальної рентабельності на фоні скорочення рентабельності операційної діяльності виробників продовольства, також покращилося використання їх основних і оборотних активів, що є позитивною тенденцією.

У цілому на агропродовольчих ринках у 2022-2023 рр. мали місце незначне скорочення відтворювальної рентабельності продукції (з 36,4% в 2022 до 31,7% в 2023) та рентабельності операційної діяльності (з 13,9% до 10,3%), зростання цих індикаторів у 2024 р., перевищення темпів скорочення ВДВ над аналогічним показником для витрат (2022-2023 рр.), майже незмінні рівні використання оборотних і необоротних активів ринкових суб'єктів (див. табл. 3).

На підставі проведеного діагностування можна встановити динаміку й часову траєкторію розвитку аграрних і продовольчих ринків у воєнний період, їх реакції на наслідки шоків і зміни ключових індикаторів резильєнтності (таблиця 4).

Таблиця 4. Траєкторія розвитку аграрних і продовольчих ринків України в воєнний період*

Ринки	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Аграрні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Випуск продукції ↓ на 40%, ВДВ ↓ на 56 %; темп скорочення був вищим показників по економіці (-31% і -30%). 2. Частка ВДВ у випуску продукції – 38%. 3. Найбільший внесок у ВДВ – зернові й олійні культури (88%), тваринництво (7%). 4. Відтворювальна рентабельність ↓ до 47%, рентабельність діяльності ↓ вдвічі до 20% 5. Частка ВДВ сільського господарства в ВВП України ↓ з 10,9 до 8,6% 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Випуск продукції ↓ на 4,3%, ВДВ ↓ на 22%; в цілому по економіці зростання індикаторів 2. Частка ВДВ у випуску ↓ до 31 %. 3. Найбільший внесок у ВДВ – зернові й олійні культури (80%), тваринництво (12%). 4. Відтворювальна рентабельність ↓ до 36%, рентабельність діяльності ↓ до 12%. 6. Частка ВДВ сільського господарства в ВВП ↓ до 7,6% 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Випуск продукції ↓ на 0,5%, ВДВ ↑ на 13,1%; в цілому по економіці випуск ↓ на 3,5%, ВДВ ↓ на 14,4%. 2. Частка ВДВ у випуску ↑ до 35,4%. 3. Найбільший внесок у ВДВ – зернові й олійні культури (83%), тваринництво (10%). 4. Відтворювальна рентабельність ↑ до 43%, рентабельність діяльності ↑ до 23%. 5. Частка ВДВ сільського господарства в ВВП ↓ до 7,1%
Продовольчі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Випуск продукції ↓ на 25%, ВДВ ↓ на 28%; темп скорочення нижчий показників по економіці. 2. Частка ВДВ у випуску продукції – 23%. 3. Найбільший внесок у ВДВ – олія (21%), м'ясо (15%), напої (12%). 4. Відтворювальна рентабельність ↓ до 27%, рентабельність діяльності ↑ до 7,7% 5. Частка ВДВ переробної промисловості в ВВП України ↓ з 10,3 до 7,6%. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Випуск продукції ↑ на 10%, ВДВ ↑ на 15%; темпи зростання вищі показників по економіці (+3,5% і 7,5%) 2. Частка ВДВ у випуску ↑ до 24%. 3. Найбільший внесок у ВДВ – олія (19%), м'ясо (16%), напої (13%). 4. Відтворювальна рентабельність ↑ до 28%, рентабельність діяльності ↑ до 8,6 %. 5. Частка ВДВ переробної промисловості в ВВП ↑ до 8,3% 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Випуск продукції ↑ на 9,6%, ВДВ ↑ на 5,3%; в цілому по економіці зниження показників. 2. Частка ВДВ у випуску ↓ до 23%. 3. Найбільший внесок у ВДВ – олія (22%), м'ясо (17%), напої (12%). 4. Відтворювальна рентабельність ↑ до 33%, рентабельність діяльності ↓ до 7%. 5. Частка ВДВ переробної промисловості в ВВП ↑ до 8,4%.

Джерело: власна розробка авторів

Вплив воєнних дій на різні ринки агропродовольчої системи мав неоднакову інтенсивність. Так, продовольчі ринки із домінуючою ендогенною орієнтацією в воєнний період проявили вищу загрозостійкість і адаптаційну здатність порівняно із екзогенно залежними аграрними ринками. Зокрема, у 2022 р. темп скорочення базових індикаторів – випуску продукції і ВДВ – на вітчизняних продовольчих ринках (- 25% і -28%) був нижчим, ніж у цілому по економіці (- 31% і -30%), а в 2023 р. темп їх зростання

(+10% і +15%) був вищим порівняно із загальнодержавними показниками (+3,5% і +7,5% відповідно). У 2024 р. темпи зростання ВДВ продовольчих ринків сповільнилися (+5,3) на фоні зниження показника в цілому по економіці на (-14,4%), при цьому випуск продукції продовжив зростання (+9,6%) на фоні скорочувального тренду в національній економіці (-3,5%). Збільшення відтворювальної рентабельності супроводжувалося зниженням рентабельності операційної діяльності ринкових суб'єктів, що свідчить про зростання ВДВ за рахунок соціальної складової – заробітної плати працівників.

На аграрних ринках спостерігалось інша динаміка виробничих індикаторів, при цьому в 2023 р. знижувальний тренд ВДВ продовжився на фоні зростання показників в національній економіці (див. табл. 4). Більша глибина падіння індикаторів аграрного ринку в 2022-2023 рр. зумовлена, зокрема, значними витратами й збитками, понесеними сільгоспвиробниками, порівняно з суб'єктами продовольчих ринків. У воєнний час екзогенна залежність аграрних ринків посилилася, спричинивши критичне зростання їх ступеню відкритості й ризиків продовольчій безпеці. У 2024 р. відбулося зростання ВДВ на 13,1%, в основному, за рахунок прибутку, про що свідчить подвійне збільшення рентабельності операційної діяльності агровиробників внаслідок відновлення експортних поставок. Порівняно з 2023 р. експорт аграрних товарів зріс на 16%, підвищивши доходність суб'єктів аграрного ринку та його резильєнтність. Однак частка ВДВ сільського господарства в ВВП України продовжила зниження з 7,6% в 2023 до 7,1% в 2024 р. (див. рис. 2), випуск продукції скоротився на 0,5%.

Загалом різновекторні коливання відображають чутливість параметрів АПР до безпекових загроз і підкреслюють необхідність розробки стратегій резильєнтності і цільового керування процесом формування й розподілу ВДВ ринків різних типів з урахуванням національних економічних інтересів.

Висновки

Досліджено процес формування валової доданої вартості в площині взаємодії внутрішніх і зовнішніх товаропотоків суміжних ринків агропромислових систем. Показано, що на різних етапах технологічного ланцюга «сировина – первинна переробка – кінцевий товар» відбувається складне переплетення внутрішньоствореної та імпортової складових ВДВ. Їх діагностика дозволяє визначити потенціал і вразливості загрозостійкості систем АПР, спрямувати заходи цільового впливу на стимулювання продукування ВДВ національного походження за максимального використання вітчизняних ресурсів і мінімізації імпортової сировини.

ВДВ є одним із ключових індикаторів для оцінювання резильєнтності економічних і ринкових систем. Запропонована множина індикаторів для діагностики динаміки й структури валової доданої вартості в системах АПР поєднала три підгрупи індикаторів, що різнобічно характеризують динаміку ВДВ як окремих ринків, так і системи в цілому, ринкову, компоненту й просторову структуру доданої вартості, а також деякі аспекти ефективності функціонування агропродовольчих систем і їх складових ринків. Загалом діагностична система об'єднала 14 індикаторів, пов'язаних з ринковою ВДВ.

На основі статистичних даних здійснено діагностику динамічно-структурних змін ВДВ аграрних і продовольчих ринків України в воєнний час. Встановлено, що продовольчі ринки із домінуючою ендогенною орієнтацією проявили вищу резильєнтність і адаптаційну здатність порівняно із екзогенно залежними аграрними ринками. Зокрема, у 2022 р. темп скорочення базових індикаторів – випуску продукції і ВДВ – на продовольчих ринках був нижчим, ніж у цілому по економіці, а в 2023 р. темп їх зростання був вищим порівняно із державними показниками. У 2024 р. ринкові виробничі індикатори продовжили зростаючий тренд на фоні їх зниження в цілому по економіці. Позитивна динаміка виробничих показників продовольчих ринків є наслідком їх ендогенного розвитку і носить більш стабільний характер порівняно з коливаннями параметрів екзогенно залежних аграрних ринків.

У воєнний час для аграрних ринків України притаманна тенденція зниження виробничих індикаторів, навіть на фоні зростання показників в національній економіці в 2023 р. (див. табл. 4). У 2024 р. ця тенденція сповільнилася, відбулося 13 %-ве зростання ВДВ і подвійне збільшення рентабельності суб'єктів внаслідок нарощування аграрного експорту. Обумовлена зовнішніми чинниками, така фінансова стійкість є нестабільною та волатильною. Як наслідок, частка ВДВ сільського господарства в ВВП України продовжила зниження з 7,6% в 2023 до 7,1% в 2024 р.

Запропонований у статті підхід до дослідження процесу формування ВДВ у взаємодіях між суміжними ринками системи із виокремленням внутрішньоствореної та імпортової компонент може застосовуватися для розробки цільових заходів скорочення непродуктивних втрат ВДВ і збільшення резильєнтності агропромислових ринків. На наш погляд, у цій площині доцільно виокремити три головні групи таких заходів та інструментів. Перша група заходів може бути спрямована на стимулювання продукування ВДВ на ринках кінцевих товарів із використанням вітчизняної сировини, що сприятиме збільшенню зв'язків і товаропотоків між ринками аграрної сировини й верхньосуміжними ринками товарів первинної й глибокої переробки (див. рис. 1), зменшенню сировинного експорту й збільшенню виробництва й експорту переробленої продукції, що має ціннісні (нецінові) конкурентні переваги. У повоєнний час такі цільові заходи покликані сформувати основу нової політики структурної модернізації національної економіки та зменшити ризики продовження її експортно-сировинної моделі розвитку [11].

Другу групу заходів доцільно зорієнтувати на впровадження селективного імпортозаміщення в системах АПР [12] для збалансованого зменшення частки імпортової складової ВДВ, що сприятиме більш

ефективному використанню наявного природно-ресурсного потенціалу, збільшенню частки вітчизняних товарів, реалізованих на внутрішніх ринках, їх ендогенному розвитку та скороченню імпортозалежності. Необхідність впровадження третьої групи заходів, орієнтованих на розбудову локальних ринкових систем із використанням місцевих ресурсів, обумовлена впливом множини різних загроз, просторовими й товарними обмеженнями воєнного часу. В умовах полікризи забезпечити резильєнтність систем АПР можливо за рахунок їх автономності, модульності та диверсифікації. Локалізація резильєнтності є невід'ємною складовою стратегій загроустійкості товарних ринків; її ефективність в воєнний період засвідчила діяльність локальних інституцій, що забезпечують функціональність систем базового рівня [1]. Кумулятивним результатом узгодженого впровадження цільових заходів трьох визначених груп може стати підвищення національної укоріненості та резильєнтності систем АПР, зниження непродуктивних втрат ВДВ, яка є джерелом економічного відродження України.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці наукового підходу до формування й управління складовими (внутрішньоствореної та імпортової) ВДВ у системах суміжних агропродовольчих ринків з урахуванням національних інтересів; удосконаленні методичних положень інтегрованої діагностики валової доданої вартості АПР у контексті їх резильєнтності та розвитку аналітичного забезпечення стратегій загроустійкості на основі емпіричного дослідження динаміки й структури ВДВ та показників ефективності ринків із визначенням траєкторії їх розвитку у воєнний час. Перспективи подальших розробок полягають у поглибленні емпіричних досліджень динаміки релевантних ринків певних товарів із використанням множини індикаторів, запропонованих авторами у цій статті, а також обґрунтуванні за результатами діагностики механізмів і заходів забезпечення ринкової резильєнтності в умовах полікризи.

Визнання

Статтю підготовлено в межах виконання Науково-дослідної роботи «Розбудова систем агропромислових ринків України в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0124U003609).

Abstract

In conditions of polycrisis, characterized by a multiplicity of different threats, the target guidelines and strategy for the development of market systems are adaptively changing from efficiency to resilience. This necessitates the development of a new methodology for diagnosing the potential and vulnerabilities of resilience of agri-food market systems as a scientific basis for anti-crisis state policy. The core of the diagnostic system can be the gross value added (GVA) indicator, which has significant analytical potential for a comprehensive assessment of various aspects of market resilience in conditions of polycrisis. The purpose of the article is to substantiate the process of forming the components of the GVA in the systems of adjacent agri-food markets, a set of related indicators for diagnosing the dynamics and structure of the GVA, the effectiveness of the functioning of markets, as well as their evaluation using the example of the agrarian and food markets of Ukraine to identify their adaptation trends during the war period. To achieve the goal, the methods of systemic, structural, dynamic and comparative analysis, synthesis and grouping were used.

Results. A scientific approach to the formation and management of components (domestic and imported) of gross value added in systems of adjacent agri-food markets, taking into account national interests, is substantiated. A set of indicators is proposed for diagnosing the dynamics and structure of market GVA, which combines three subgroups of indicators that comprehensively characterize the dynamics of GVA of both individual markets and the system as a whole, the structure of value added, as well as some aspects of the efficiency of the functioning of agri-food systems and their component markets. Based on statistical data, a diagnosis of dynamic and structural changes in GVA of agrarian and food markets of Ukraine during wartime is carried out. It is established that food markets with a dominant endogenous orientation have shown higher resilience and adaptive capacity compared to exogenously dependent agrarian markets. The positive dynamics of production indicators of food markets is a consequence of their endogenous development and is more stable in nature compared to fluctuations in the parameters of exogenously dependent agrarian markets. Three groups of targeted measures to increase the resilience of market systems are substantiated, focused on stimulating the production of GVA in the markets of final goods using domestic raw materials, balanced import substitution and the development of local markets.

Conclusions. The scientific novelty of the study lies in the development of a scientific approach to the formation and management of GVA components in systems of adjacent markets taking into account national interests; improving the methodological provisions of integrated diagnostics of the gross added value of market systems in the context of their resilience and the development of analytical support for threat resistance strategies based on empirical research of the dynamics and structure of GVA and indicators of the efficiency of Ukrainian agri-food markets with the determination of the trajectory of their development in wartime.

Список літератури:

1. Лібанова Е.М. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування та реагування. Демографія та соціальна економіка. 2024. № 4 (58). С. 3-23. DOI: 10.15407/dse2024.04.003.
2. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 р. Затверджено Указом Президента України від 11 серпня 2021 р. №347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>.
3. Буркинський Б.В. та ін. Методичне та інституціональне забезпечення селективного регулювання товарних ринків: монографія. За ред. Б.В. Буркинського, О.В. Нікішиної. Одеса: ДУ ІРЕЕД НАНУ, 2024. 365 с. DOI: 10.31520/978-617-14-0224-9.
4. Бородіна О.М. Інтеграція дрібних сільськогосподарських виробників до агропродовольчих ланцюгів доданої вартості: методологічні підходи та емпіричні дослідження. Економіка і прогнозування. 2014. №2. С. 73-83. URL: http://eip.org.ua/?page_id=523&aid=536.
5. Goryachuk V.F., Nazarenko Yu. A. Gross value added as the main indicator productivity of enterprise. Economic Innovations. 2020. № 22 (2(75)). Pp. 25-33. DOI: 10.31520/ei.2020.22.2(75).25-33.
6. Гриценко А.А. Національний економічний розвиток як локальна відповідь на глобальні геоелекономічні зрушення. Економіка України. 2023. № 4. С. 38-54. DOI: 10.15407/economy ukr.2023.04.038.
7. Коваленко О.В. Додана вартість у контексті національної продовольчої безпеки. Економіка та держава. 2015. №4. С. 98-102. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3153&i=21>.
8. Кравчук І.А. Теоретичні засади дослідження формування доданої вартості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2017. Вип. 22. Ч. 1. С. 59-62.
9. Мірзоева Т.В., Степасюк М.О. До питання доданої вартості. Економіка та суспільство. 2023. №58. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-58-37.
10. Россоха В.В., Нечипоренко О.М., Формування вартості та доданої вартості в агропродовольчій сфері. Агросвіт. 2024. №1. С. 3-10. DOI: 10.32702/2306-6792.2024.1.3.
11. Пустовойт О.В., Осташко Т.О., Биконя О.С., Олефір В.К. Повоєнна політика структурної модернізації української економіки: зовнішньоторговельні та інституційні аспекти. Academy review. 2025. № 2 (63). С. 22-42. DOI: 10.32342/3041-2137-2025-2-63-2.
12. Нікішина О.В. Аналіз імпортозалежності та інституційне забезпечення селективного імпортозаміщення на агропродовольчих ринках України в умовах нестабільності. Економіка: реалії часу. 2024. №3 (73). С. 62-77. DOI: 10.15276/ETR.03.2024.7. DOI: 10.5281/zenodo.12692681.
13. Ібатуллін М.І. Методичні підходи до оцінки кон'юнктури агропродовольчого ринку. Економіка та управління АПК. 2015. №2. С.43-49. URL: https://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/econ_2_2015.pdf.
14. Нікішина О.В. Методичні засади оцінювання стійкості відтворювального розвитку агропродовольчих ринків. Економіка: реалії часу. 2023. №5 (69). С. 63-76. DOI: 10.15276/ETR.05.2023.6. DOI: 10.5281/zenodo.10092414.
15. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/uk>.
16. Статистичний щорічник України за 2024 рік. За ред. А.В. Макаруча. Київ: Державна служба статистики України, 2025. 273 с.
17. Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності за 2013-2024 роки. 04.11.2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
18. Рентабельність операційної та усієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2024 роки. 04.11.2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Україна: виклики та нові можливості для відновлювального зростання: консенсус-прогноз. № 59. Квітень 2025 р. Київ: Мінекономіки, 2025. 28 с. URL: <https://me.gov.ua/view/c9290a24-b108-46d9-af29-f2d13587f6cb>.
20. Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності у 2012–2024 роках. 04.11.2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

References:

1. Libanova, E.M. (2024). Resilience of the socio-economic system of Ukraine to shocks caused by the war: specifics of formation and response. Demography and social economy, 4(58), 3-23. DOI: 10.15407/dse2024.04.003 [in Ukrainian].

2. Strategy of economic security of Ukraine for the period until 2025 (2021). Approved by the Decree of the President of Ukraine dated August 11, 2021 No. 347/2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> [in Ukrainian].
3. Burkynsky, B.V. et al. (2024). Methodological and institutional support for selective regulation of commodity markets: monograph. Edited by B.V. Burkynsky, O.V. Nikishyna. Odesa: SO "IMPEER of NASU". DOI: 10.31520/978-617-14-0224-9. [in Ukrainian].
4. Borodina, O.M. (2014). Integration of smallholder farmers into value-added agri-food chains: methodological approaches and empirical research. *Economics and forecasting*, 2, 73-83. Retrieved from: http://eip.org.ua/?page_id=523&aid=536 [in Ukrainian]. [in Ukrainian].
5. Goryachuk, V.F. & Nazarenko, Yu. A. (2020). Gross value added as the main indicator productivity of enterprise. *Economic Innovations*, 22 (2(75)), 25-33. DOI: 10.31520/ei.2020.22.2(75).25-33 [in English].
6. Hrytsenko, A.A. (2023). National economic development as a local response to global geoeconomic shifts. *Economy of Ukraine*, 4, 38-54. DOI: 10.15407/economyukr.2023.04.038 [in Ukrainian].
7. Kovalenko, O.V. (2015). Added value in the context of national food security. *Economy and the state*, 4, 98-102. Retrieved from: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3153&i=21> [in Ukrainian].
8. Kravchuk, I.A. (2017). Theoretical principles of the study of the formation of added value. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*, 22 (1), 59-62 [in Ukrainian].
9. Mirzoeva, T.V. & Stepasyuk, M.O. (2023). On the issue of added value. *Economy and Society*, 58. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-58-37 [in Ukrainian].
10. Rossokha, V. V. & Nechyporenko, O.M. (2024). Formation of value and added value in the agro-food sector. *Agrosvit*, 1, 3-10. DOI: 10.32702/2306-6792.2024.1.3 [in Ukrainian].
11. Pustovoit, O.V., Ostashko, T.O., Bykonya, O.S. & Olefir, V.K. (2025). Postwar policy of structural modernization of the Ukrainian economy: foreign trade and institutional aspects. *Academy review*, 2 (63), 22-42. DOI: 10.32342/3041-2137-2025-2-63-2 [in Ukrainian].
12. Nikishyna, O.V. (2024). Analysis of import dependence and institutional support for selective import substitution in the agri-food markets of Ukraine in conditions of instability. *Economics: realities of the time*, 3 (73), 62-77. DOI: 10.15276/ETR.03.2024.7 DOI: 10.5281/zenodo.12692681 [in Ukrainian].
13. Ibatullin, M.I. (2015). Methodical approaches to assessing the agro-food market situation. *Economy and management of agriculture*, 2, 43-49. Retrieved from: https://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/econ_2_2015.pdf [in Ukrainian].
14. Nikishyna, O.V. (2023). Methodical foundations of assessing the resilience of the reproduction development of agri-food markets. *Economics: realities of the time*, 5 (69), 63-76. DOI: 10.15276/ETR.05.2023.6. DOI: 10.5281/zenodo.10092414. [in Ukrainian].
15. Official website of the State Statistics Service of Ukraine (2026). Retrieved from: <https://stat.gov.ua/uk> [in Ukrainian].
16. Statistical Yearbook of Ukraine for 2024 (2025). Edited by A.V. Makarchuk. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. 273 p. [in Ukrainian].
17. Value added by production costs of large, medium, small and micro-enterprises by types of economic activity for 2013-2024 (2025). Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
18. Profitability of operating and all activities of enterprises by types of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises for 2010-2024 (2025). Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
19. Ukraine: challenges and new opportunities for renewable growth: consensus forecast (2025). No. 59. Kyiv: Ministry of Economy. Retrieved from: <https://me.gov.ua/view/c9290a24-b108-46d9-af29-f2d13587f6cb> [in Ukrainian].
20. Expenditures on production of products (goods, services) of enterprises by types of economic activity in 2012-2024 (2025). Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Нікішина О.В. Діагностика валової доданої вартості систем агропродовольчих ринків у координатах резильєнтності / О.В. Нікішина, Н.І. Носова // *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. – 2026. – № 1 (35). – С. 61-71. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/ejopu/2026/No1/61.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.01.2026.7. DOI: 10.5281/zenodo.19646011.

Reference a Journal Article:

Nikishyna O.V. Diagnostics of Gross Value Added of Agro-Food Market Systems in the Coordinates of Resilience / O.V. Nikishyna, N.I. Nosova // *Economic journal Odessa polytechnic university*. – 2026. – № 1 (35). – P. 61-71. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/ejopu/2026/No1/61.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.01.2026.7. DOI: 10.5281/zenodo.19646011.

